

Karel Mattuš.

Vzpomínka k jeho sedmdesátým narozeninám.

Dr. Karel Mattuš dovrší dne 21. tohoto měsíce svůj sedmdesátý rok. Přívrženci strany, která v něm ctí svého zvoleného i skutečného vůdce, uvítají tuto příležitost, aby mu projevili svou vřelou oddanost a nelíčenou úctu. Dlouholeté nejdůvěrnější politické přátelství Mattušovo s Riegrem, společné obou osudy od velkého obratu v názorech českého voličstva r. 1889 a 1891 a postavení Mattušovo jakožto nástupce Riegrova v řízení strany — to vše sice bezděky svádí pozornost a úvahu ke Staročechu Mattušovi. Leč nepodobá se, že zůstanou sedmdesáté narozeniny Mattušovy pouhou domácí slavností jeho politické strany. Ne snad jen proto, že Mattuš není pouze politikem, nýbrž také vzácnou silou v oboru národohospodářských snah, tak jako téměř celé čtvrtstoletí od počátku nové organisace samosprávy obecní a okresní náležel k nejplatnějším jejím zástupcům. Právě k politiku Mattušovi obracet se bude v těchto dnech úvaha a uznání z kruhů ještě docela jiných nežli z těch, které k jubilantovi poutá vřelost osobních vzpomínek na společné cíle, společnou práci i společné osudy. K politiku Mattušovi — či řekněme to určitěji: k němu jako ke vzoru a příkladu politika určitého rázu, jací jsou u nás a také u jiných národů rakouských vzácní — budou se obracet s blahopřejným pozdravem i lidé z různých táborů českých i z mimočeských a dokonce i z protičeských. Jsouť již na světě lidé a jsou jisté jejich vlastnosti, před kterými ochotně smeká též odpůrce.

Mezi politiky možno lišiti dvojí typ. Myslíme ovšem toliko na politiky skutečné, kteří, jak známo, tvoří všude menšinu mezi těmi, kteří se tak zovou.

Jedni, nadaní živou letorou, svěží obrazotvorností, ohnivou výmluvností i všemi fysickými vlastnostmi, k silnému zevnímu dojmu potřebnými, stávají se nejsnáze pravým stělesněním ducha, tužeb a snah celých vrstev v národě i národů celých, myslících jejich hlavami a cítících jejich srdcem. Z toho souzvuku plyne nimbus jejich působení a platnosti. Míra jejich

velikosti závisí pak na tom, jak a pokud dovedou uchvacující moci svých osobností nezištně a prohlédavě užiti ve službě cílů opravdově obecných a velkých, jak a pokud dovedou spojití se vzletem nadšení, jenž rychle vítězí a myslí sobě podmaňuje, zdržlivost moudrosti, s rázností rozmysl, s nepodajnou zásadností schopnost taktickou.

Typ druhý zahrnuje povahy chladnější, hlavy především kritické. Jest to typ politického logika a taktika. Nadání i sebekázeň chránívá je více než ony ohnivé mluvčí lidu před suggestivnou mocí, kterouž působívají dočasná náhlá citová vzrušení davů, zabezpečuje jim nerušený zřetel pro stálou spojitost mezi programovými cíly a jednotlivými akcemi. Jejich kritický duch činí je zvláště spůsobilými, aby neurčité obrysy vůdčích ideí z bujného varu ve výhních obecného nadšení sváděli v pevně vyformované kadluby návrhů a předloh, oni promyšlejí střízlivě taktické postupy, vážice možné účinky každého, vyžitkující příležitostí vhodných, postřehující slabiny odpůrců a předstihující opatrně jejich záměry. Jejich práce na venek bývá méně zjevna, než dílo skvělých tribunů, docházejí též přirozeně řidčeji plného uznání, ještě řidčeji pak ocenění bezprostředního. Nejlépe ví sbor bližších soudruhů, jakou oporou jest jim práce, píle, soudnost a pevnost těchto myslitelů. A jen když oni ty vlastnosti vždy dovedou ocenit — širší veřejnost pro ně smyslu nemívá, nezřídka v nich spatřuje toliko chlad, který ohlodává sílu a vroucnost odvahy, který zaviňuje nemístné váhání a zbytečné ústupky. Slávověnce populárnosti nebývají údělem takových politiků, aspoň u vrstevníků.

Pod který z obou typů rázem své individuality a působnosti náleží Mattuš, není nikomu pochybno, kdo třeba sebe povrchněji zná dějiny české politiky od let šedesátých, od těch dob, když po krátké, ale pohnuté episodě ústavních počátků z let 1848 a 1849 a potomní víceleté reakci znova se otevřelo i synům národa našeho kolbiště sněmoven a s ním takměř zároveň široké působíště v nových útvarech samosprávních.

V té době se počíná veřejná činnost Mattušova.*) Nastrádav si po své promoci za doktora práv (1861) v různých oborech právnické praxe rozhled i formální znalost a slovesnou činností v mladé tehdy publicistice české též výcviku v peře, oddal se v témže roce, kde zavedeno bylo nové obecní

*) Mattuš narodil se r. 1836 v Mnichově Hradišti jako syn lékaře, kterému původ německý nebránil pochopiti národní hnutí české a vřele k němu přilnouti. Syn hned v studentských časech účastnil se horlivě tehdejších spůsobů národní práce studentské, která budila a utužovala národní smysl pořádáním besed a diva

zřízení české (1864), organizačnímu dílu samosprávnému v městě Mladé Boleslavi. Brzo také v okrese, nezpronevřuje se při tom činnosti publicistické, po které volala tehdy u nás, v době nového rozruchu parlamentární politiky a samosprávy, potřeba a které také kynula teprve v té době větší volnost než za dřívějšího absolutismu. A když nastala, bylo třeba sil, i bylo sice literátů dost, avšak politicky vzdělaných bylo méně než málo. Není nevýznamno, že mohl v tehdejších poměrech nabytí krajinský list tak značné platnosti, jako »Boleslavan«, v jehož obsahu měl v prvních letech Mattuš přední účast.*) Záhy zasáhl v obor velkých politických otázek ještě jinak.

Zrovna v čas vydalo koncem minulého roku okresní zastupitelstvo Mladoboleslavské — k oslavě čtyřicetiletého trvání naší okresní samosprávy — jubilejní spis pamětní, který zaznamenává také podstatná data Mattušovy činnosti v samosprávě okresu. Ještě rozmanitější a intenzivnější byla arci jeho působnost v obci, ve kteréž r. 1870 zvolen byl za starostu a zůstal jím až do svého odchodu na nové působiště Pražské jako vrchní ředitel Zemské banky r. 1889. Pamětní spis Mladoboleslavský zachoval nám však spolu doklad o prvním mimonovinovém zásáhnutí Mattušově do tehdejšího politického ruchu. Jest to snímek návrhu k resoluci okresního zastupitelstva v odpověď na plány některých měst německých (především Vídně, Št. Hradce a Celovce), která se strojila zvláštní adresou požádati císaře o svolání užší říšské rady, jmenování liberálního ministeria a vypsání voleb do německého parlamentu. A to bezprostředně po bitvě u Hradce Králové! Resoluce, která z toho podnětu Mattušem byla navržena**) a okresním zastupitelstvem přijata, padla sice nemálo na váhu mezi důvody pozdějšího

---

delních představení, ani pak této nám dnes nevinné a už vlastně překonané úlohy nemohla se podjímati bez všelikých překážek se strany úřadů. I Mattuš jich ovšem zažil. Ctitelům slavného českého politika, na jehož strážlivost a chladný klid leckdo si u nás už zanevražil, bude snad zajímavo, že režisérem prvního divadelního představení ochotnického, jehož pisatel rádků těchto jako chlapec v Mnichově Hradišti se účastnil, byl studující práv Karel Mattuš. Také literárně byl již jako student činný, přispívaje zejména do »Posla z Prahy«. Zaznamenána byla svého času také jeho veřejná disputace, jež dle tehdejšího řádu promočního předcházela každou promoci a k níž každý kandidát tiskem vydal these, kterých veřejně hájiti se nabízel. Mattuš, smluviv se s opponenty, způsobil, že disputace jeho proti obyčeji a k pohoršení profesorů se provedla venkoncem po česku.

*) Později učinil kníže Rudolf Taxis z Boleslavana orgán útoků na politiku Palackého a Riegra. Palacký sám uznal jednou za potřebné odpověděti Boleslavanu veřejně.

**) Otištěna u Adolfa Srba: Politické dějiny národa českého od r. 1861 (v Praze 1899) str. 123.

rozpuštění tohoto zastupitelstva, ale svým důrazným požadavkem v příčině vystoupení Rakouska z Německa, svým vytčením práv jednotlivých království a zemí naproti zamýšlenému svolání tak řečené užší rady říšské a požadavkem zastoupení zemí českých v radě koruny byla v době, kde státoprávní heslo znenáhla se zhušťovalo v pevné programové požadavky, skutkem nemálo významným. Vzbudila také záhy ohlasy u jiných českých zastupitelstev. Byly to drobné předzvěsti památné deklarace z r. 1868, na níž se nalézalo i jméno Dr. Karla Mattuše, jenž r. 1866 byl ponejprv zvolen za poslance do sněmu. Samo státoprávní přesvědčení jeho nezakládalo se na víře autoritám se podrobující, nýbrž na vlastních studiích, jejichž první plod vyšel rok před deklarací, vydán byv s nadpisem »Historické právo a národnost co základové státního zřízení říše Rakouské«. Tři léta potom následoval spis »Několik myšlenek o českém státu«. A tak náleží Mattuš nikoliv jenom k hlasatelům, nýbrž i ke spoluvůrcům státoprávního programu. Prožil ovšem také všechny osudy deklarantů, zejména opětá demonstrativná zvolení, ale také nepotvrzení za starostu okresního, když jím byl po vydání deklarace zvolen.

Přese všecko své upřímné státoprávnictví nebyl však Mattuš přítelem pasivního odporu, kterýž po jistou dobu byl takměř obecným a nejpopulárnějším politickým heslem českého lidu. Lišil se jen tím podstatně od jiných odpůrců trpného odporu, že nechtěl trpný odpor poslanců českých podlamovati rozkolem, jak později učinili jiní, poněvadž jako reálný politik dobře cítil, že taktické rozdvojení českých poslanců v této otázce — k němuž došlo bezpodmínečným vstoupením několika poslanců do sněmu r. 1874, ač většina klubu se rozhodla pro neobeslání sněmu — nezbytně seslabí váhu požadavků českých, jejichž splnění mělo býti Čechům cenou za opuštění politiky pasivné. Jakkoli si tedy vedl v této příčině veskrz loyálně, neušel ústrku, když r. 1870 ve schůzi poslanecké se přimlouval, aby poslanci projevíli pro tentokráte ochotu provést na sněmu volbu do říšské rady s podmínkou, že bude dříve královským reskriptem české státní právo uznáno, ihned jmenován český ministr neb kancléř a provedena oprava volebního řádu, načež by sněm na tom základě zvolený o poměru koruny české k Předlitavsku i celé říši vyjednával.*) Ač Mattuš, když návrh byl zamítnut, většině se podrobil, byla přece J. S. Skrejšovským proti němu zahájena ostrá agitace, a následkem jejím se Mattuš poslanecké

*) Viz Srb n. m. u. str. 311.

činnosti vzdal. Ovšem r. 1873 zvolen opět a věren své zásadě o nutnosti jednoty politiky české v tomto základním bodu, setrval s mnohými jinými soudruhy, o úspěšnosti pasivní politiky také pochybuujícími, přece při většině, dokud se nerozhodla pro opětné vstoupení do sněmu r. 1878 a konečně r. 1879 i do rady říšské.

O účelnosti pasivní politiky české byl a mohl býti u nás mezi politikými hlavami ovšem spor. Ale nemohla býti pokládána za prostředek lichý a beznadějný, dokud měla opposice česká v rukou silnou zbraň, kterou jí poskytovalo právo sněmů voliti ze sebe poslance do rady říšské. Předpokládajíc ovšem, že měl sněm státoprávní většinu, což záviselo na výsledku volby v kurii velkých statků. Neboť pak odepření volby způsobovalo, že království české nebylo vůbec v poslanecké sněmovně zastoupeno. Takovýto protest proti ústavě, v kusosti parlamentu výmluvně se zračící, byl skutkem vážně v pochybnost uvádějícím úspěch mladé ještě a na všeliká úskalí narážející ústavy. Proto byly zápasy o výsledek volby v kurii velkých statků v Čechách tak úporné, proto při nich hrubé nátlaky a nezřídka různá mravně pochybná zasahování vládní, na konec zápas kupováním statků pomocí pověstného Chabrusu, jemuž jen největším napjetím sil hmotných i morálních čeliti bylo možno. Jest známo, že konečně nenašla vláda jiného východiště než zavedení přímých voleb zákonem z r. 1873, kterýž přišel k místu způsobem s právního hlediště více než pochybným. Dokud toho nebylo, dokud nepřestávaly pokusy vlády o vyjednávání se zástupci českého národa a konservativního velkostatkářstva o podmínky opuštění odporu pasivního, měl řečený trpný odpor povahu prostředku úspěch slibujícího, zůstával oprávněným taktickým počtem. I kdy by nebylo pro pasivní odpor jiného historického ospravedlnění než pokus Hohenwartův a fundamentálky, již ta skutečnost sama by dostačila k odpovědi na výtky, že trpný odpor byl taktikou venkoncem špatnou. Rozhodnou by zůstala otázka, bylo-li lze skutečnosti, jež způsobily pád Hohenwartův, předvídati čili nic. Ty skutečnosti nám nejlépe vyjasnil v pamětech Schaeffle; nikdo se ostatně ani z domácích odpůrců pasivní politiky dříve neodvážil tvrditi, že bylo možno je předvídati.*) Po zavedení přímých voleb bylo arci jinak. Pasivní odpor český nemohl už nikdy zabrániti aspoň částečné zastoupení království Českého ve sněmovně poslanců, nad to i v Čechách veden proti němu

---

*) U sklenice piva se říkávalo pak, že měli naši získati Beusta podplacením! Mnohým zase později připadlo, že měli naši se zabezpečit dříve souhlasem vlády uherské. Ale k tomu nikoho neopravňovala důvěrnost jednání s kabinetem Hohenwartovým, a ve fundamentálkách bylo vyrovnání s Uhry uznáno.

stále prudší boj domácí a na Moravě ho nebylo lze udržet. Spůsob, jakým se konečně provedlo vstoupení českých lidových poslanců ve spolku s konservativní šlechtou na půdu parlamentu Vídeňského využitkováním doby příhodné, když německá levice svou politikou proti okupaci Bosny své postavení oslabil, byl obratem takticky nadmíru šťastným, protože byl provázen utvořením nové autonomistické většiny a protože bylo možno jej vykoupiti vymoženostmi, třeba nevelikými, přece s hlediště národního cennými, takže se provésti mohl v okolnostech, které mu vzaly dojem bezpodmínečného ústupu a porážky. Tento takticky zdařilý obrat byl pak dovršen dovednou, za poměrů nad míru svízelných prováděnou politikou, která zjednávala postupné posílení nové většiny naproti houževnému, po míře tehdejších prostředků parlamentárních krajnímu odporu takového číselně silného a vlivem mocného činitele, jakým byla za ministerstva Taaffova tak řečená ústavověrná levice.

Obratem řečeným nastalo pro politickou působnost Mattušovu nové významné období. Proti oněm politikům českým, kteří byli již činní r. 1848, náležel Mattuš k pokolení mladšímu. Jeho liberalismus byl proto asi méně doktrinářský. Doba od jeho prvního zvolení do sněmu až po opuštění pasivity, doba, ve které ani sněm nebyl obeslán od českých národních poslanců nepřetržitě, byla jemu dobou přípravnou, v níž mu ani nebylo možno rozvinouti a uplatniti všechny své neobyčejné schopnosti. Nyní bylo jinak. Pro muže jeho povahy a intelligence nemohlo býti působiště vítanějšího. Jeho doba nadešla. Súčastnil se aspoň v posledních stadiích i na přípravách převratu. Na udržení nového stavu věcí, nové většiny, pomocí jejíž se mařily levičné námahy protičeské, pomocí jejíž se postupně dobudovala soustava českého školství, pomocí jejíž se zabezpečila proti všemu rozpoutání vášní agitačních a proti neunavným nástrahám parlamentárním aspoň v zevním úřadování v Čechách a na Moravě rovnoprávnost jazyka českého, pomocí jejíž se provedly důležité kusy zákonodárství sociálního i politiky železničné a dosaženo též rovnováhy finanční, — na tom všem měl Mattuš účast tak velikou a rozhodnou, že se mu málokdo v ní vyrovná. Beze všech výhod, jež poskytuje oheň letory a plamennost slova, za krátko se domohl rovnocenného a ochotně od samých odpůrcův uznávaného postavení mezi vůdčími muži parlamentu, který té doby ještě nebyl chud kromobyčejnými talenty. Sama levice jich měla hojnost, vzdělaných a parlamentárně vyškolených. S nimi bylo takřka denně sváděti bitvy, a ty bitvy vedly se často prudce a bezohledně, ale, až na málo výjimek — na rozdíl od poměrů, jež

zavládly později — opravdu zbraněmi ducha, břitkou, obsažnou kritikou i odvetou. I bylo nezřídka účtovat nejen s německou opposicí, nýbrž i s vládou samou, kteráž netoliko podléhala vlivu tradic i obav vzhledem k nepodcenitelné síle opposice a jejich různých daleko i vysoko sahajících spojení, nýbrž často i většinou neochotně vyhovovala bojíc se, aby moc její příliš nevzrostla. Kdo se poněkud pečlivěji pohlíží do tehdejších našich politických akcí, vidí dnes jasněji a objektivněji, než bylo možno za dojmů bezprostředných a ve vřavě denních půtek, jaké odpory bylo přemáhati, jakými kompromisy, nezřídka u nás z míry nepopulárními a přece nutnými, bylo vykupovati výsledky kus po kuse. Víc a více bylo překonávati také nespokojenost a příkrou kritiku v klubu a ještě více netrpělivost v lidu českém, bezděky propukávající i úmyslně živěnou.

Uznejme spravedlivě, že i bez úmyslného rozdmýchování bylo v lidu českém účinné látky podpalné dost. Dlouholetý pasivní odpor — provozovaný s nadějí v brzké, ne-li úplné, aspoň značné vítězství ideálu státoprávního — nedal v myslích českých vzejíti kritičnějším měřítkům vlastní síly. Nadějí v možné brzké dosažení politického i národního ideálu živily až do doby Hohenwartovské i zjevné parlamentární a mimoparlamentární nesnáze mladé ústavy. Na politické ideály lidu českého působily od prvopočátku velké vzpomínky historické, nezřídka i tendenčně přibarvované, působilo však zvláště kouzlo různých myšlenkových proudů zevních, zejména také více, než jsme byli kdy ochotni se přiznati a než ještě nyní se přiznáváme, kouzlo liberalismu, prostředkovaného německou žurnalistikou Vídeňskou. A naproti tomu všemu nyní nutnosti pracného dobývání kousek po kousku, elementární nutnost politiky »drobtové«, nevyhnutelnost kompromisů s konservativními požadavky, pro něž doma nebylo připravené půdy, a s šetrnými ohledy na státní potřeby, zejména i vojenské, proti nimž tkvěla v srdcích širokých vrstev — v srdcích, jež měla převahu nad hlavami — tradiční, vzdorná negace. Kdo v dobách nejposlednějších sledoval vývody politiků, jako jsou Dr. Foit neb Dr. Kramář, o potřebě Rakouska pro nás, o nevyhnutelných sklamaních politiky, která chce přízeň koruny, přízeň vlády i stran, aniž sobě sama chce uložit jakýchkoliv rezerv a ohledů — snad najde také objektivnější měřítko pro posouzení české politiky za doby Taaffovy.

Mezi přední parlamentární vůdce této politiky náležel tedy Mattuš. Stavěl se a byl stavěn na místa nejexponovanější. A nejen vlastní klub ho na ně vysílal. I celá pravice, jež mimo jiné svěřila jemu po hraběti Clam-

Martinicovi generální zpravodajství o rozpočtu, tutéž hodnot, kterou Mattuš po dlouhá léta spolu zastával ve sněmu. V tom, že se nedal nikdy vášní unést, nikdy nepozbýval rovnováhy, spočívala vedle velikých vědomostí a vždy spolehlivé pohotovosti zvláštní jeho schopnost pro veliké debaty politické. V tom, že se nedal ve věcech, které pro národní věc pokládal za užitečné, zastrašiti nijakou bázní před útoky veřejného mínění, zakládala se jeho schopnost k zastávání referátů nepopulárních. To je vlastenectví nejryzejší, spojené se srdnatostí státnickou. Uznávali je vždycky svrchovanou měrou i Rieger, s nímž pojila Mattuše mnohostranná příbuznost názorů, i Clam-Martinic, se kterým se v nejednom směru rozcházel, jemuž ale rázem svého řečnictví byl příbuznější než Riegrovi. Kdy bychom měli souborné vydání řečí Clamových, bylo by srovnání nemálo zajímavé. Výběr Mattušových řečí máme. Pořídil je sám s nejpřísnější autokritikou, obmezil však počet výtisků na sto a nedal jich do prodeje. To byla skromnost naprosto nemístná, nemohli přece netušiti, že budou jednou hledány.

U vynikajícího politika nejsou řeči jediným pramenem pro historii jeho činnosti, anoť z nich zřídka vychází přesně na jevo, co myslil a chtěl, nýbrž namnoze jen to, co v daných poměrech pokládal za vhodné a účelné povědět. Neméně významným bývá ostatní jednání v důvěrných poradách užších kruhů soudruhů, ve společných komitétách stran, v klubu a komisích, ve vyjednáváním s vládou a odpůrcími stranami. A to bylo veliké pole právě pro takového muže. Avšak i řeči samy jsou nad míru zajímavé. Nejenom svým formálním rázem. Ač je totiž nikdy nemívá napsány, přece se mnohem více přibližují ku psanému slovu, než bývá u veliké většiny řečníků parlamentárních, schopných mluvit volně jen s nepatrnými pomůckami nebo vůbec bez nich. Dojem si jeho řeči zjednávaly hlavně svým obsahem. Také řečnictví parlamentární podléhá změnám vkusu. Pathetický přednes třeba i ve věcech dosahu podřízenějšího, s efekty hlasovými a dramatickým gestem, naučené i nenaučené útoky na cit posluchačstva, silné nanášení barev, řečnické otázky a umělecké pomlčky, vůbec rozhodující váha na krasodušný přístřih — to vše v pohnutých dobách mladého našeho ruchu politického platilo za přednosti při veřejném řečnění a mívalo ze jména ctitele mezi mladšími lidmi, má snad do jisté míry i podnes. Ale vkus se nápadně změnil. Jsou zajisté i v nynějších poměrech okamžiky a podněty, jež přímo vynucují mocné pathetické vystoupení, ale přes ty meze ono platí dnes za nevkus a neušlechtilou strojenost. Nepodceňuje se

forma, ale musí nésti nefalšované znaky individuálnosti řečníkovy, výrazností svou k předmětu přiléhati a jen tomu sloužiti, aby zjedнала potřebnou působivost logické stavbě myšlenek. Mramorový chlad, jež kdysi Eim vytýkal Mattušovi, bylo stejnou měrou možno vytýkati i Clamu-Martini-covi, Hohenwartovi a nejednomu jinému z nejpřednějších parlamentárních politiků. Vlastně to vůbec nebyl chlad, nýbrž věrný odlesk individualit, u nichž přísná vážnost pojmání a snaha po přesvědčení vnitřní vahou pro- nešené myšlenky dávala nejpodstatnější rys jejich sněmovním řečem. A přece, kdy bychom kladli pouhý důraz na myšlenkovou obsažnost řečí Mattušových, ještě bychom jim neučinili po spravedlnosti. K ní pojí se jistá mužná urovnanost formy, šťastná schopnost jasného a při tom často až úsečného výrazu. Mattuš takměř nemá dlouhých řečí. To jim svědčívá nad míru netoliko z té příčiny, že klidnější a menší měrou modulovaný přednes snáze by unavil, nýbrž i z té, že zhuštěnost a obsažnost výkladu sama může unavit, vymáhá-li si delšího napínání pozornosti. Ovládá vždy dokonale svůj předmět, ovládá řeč, takže bez obtíží nalézá vhodných slov i obrátů a — ovládá sebe, takže i v ostré polemice, když k ní řeči odpůrce přímo svádějí, zachovává duševní rovnováhu a nikdy nepřekračuje hranice společenské a parlamentární slušnosti. Ani vtip, s nímž se u Mattuše setkáváme celkem řídko, nevybočuje z těchto mezí, není osobní, urážlivý, dráždivý neb snižující. Nebylo by nesnadno doložiti tyto úsudky hojnými příklady; musíme se obmeziti. Ve veliké rozpočtové debatě r. 1884 na říšské radě, plně rozčilení pro odpor Němců proti jazykovým nařízením Stre-mayerovým, v níž padlo nejedno výhrůžné slovo v duchu německonacio-nálním, šlechtic Plener prohlásil, že nelze Čechům dáti výjimečného posta- vení jako zemím jiným, ježto prý jest existenční otázkou mocnářství, aby nepřipustilo, by v jeho srdci vznikl slovanský útvar s výlučně slovanskou řečí, který by jako klín vsahoval do ostatních částí monarchie. Profesor Suess byl krátce před tím v delegacích užil slova, že Němci jsou srdcem monarchie, a vyhrožuje zápletkami zahraničnými věstil rozdrčení Čechů. Mattuš m. j. odpověděl: »Od časů Karla Velikého a jeho vrstevníků, kteří znamenitě uměli mečem a ohněm vykořeňovati národy, toto řemeslo se stalo nesnadnějším, a novověká politika, která v tom směru vládne raffi- novanými prostředky, z pravidla po každém takovém pokusu stane před poznáním, že se nedá provésti. Nakolik jde o nás, můžeme, prodávavše dvojestoletou periodu rozdrcovací, s jistým zadostučiněním poukázati na osvědčenou svou sílu v odporu. Měl by ale vážený poslanec za Chebskou

komoru tak málo státnického rozhledu, aby nepoznával, jaký veliký význam má tento slovanský klín pro mocnářství? Sotva mu asi ušly časopisecké emanace z nejnovější doby, ze kterých na jevo vychází, co ostatně nikomu nebylo tajemstvím, že se r. 1866 v Mikulově po porážce naší o to jednalo, aby Rakousko část Čech odstoupilo Německu. Jak omlouvá dnes veliký říšský kancléř*) upuštění od této myšlenky? Předně prý si odtržením kusu území nechťeli Rakousko na vždy odciziti, pak bývala by největší část nového přírůstku českou! Tedy slovanský, český ráz země uchránil ji před přivtělením. Nejsmedliž pak v právu, tvrdíme-li, že vlastně my jsme hrází říše, arcit' hrází proti jinému přívalu.«

Jen ještě jeden příklad z jiného dějiště, ze sněmu českého r. 1889, když naproti českým sudruhům se Mattuš s bližšími svými přáteli politikými opíral podání adresy, jež uznával v té době za nevhodné: »Od prvního až do posledního řečníka nezaznívali to jako stále a opět se vracející ohlas, že my důvěru svých voličů podkopáváme, že my této důvěry se stáváme nehodnými a ukazuje se nám v budoucnost, jak o tu důvěru se připravíme. (Hlas: Ano!) Nuž, pánové, ona levice, která tento návrh podala, přichází do této slavné sněmovny ponejprv aspoň částečně jako vítěz s rozmnoženými řadami; není divu, že takový mladý voj, který v jedné šarvátkce vydobyl vítězství, kojí se nadějí, že úplného vítězství se dodělá, že již pro to činí své přípravy, a že každý krok, který činí, jest novým podkopem pod tou majoritou, která dosud mu v tom překáží. Ale u muže politického, který pracuje pro to, ne aby mandát sobě zachoval (Výborně! Potlesk.), nýbrž aby pracoval pro blaho vlasti a národa, u muže takového tyto důvody neplatí. (Výborně! Potlesk.) Ten postaví se často i proti té obyčejné popularitě, ten musí uměti, ten musí odvážiti se říci pravdu a třebaš trpkou pravdu svému národu, i kdy by to stálo jeho mandát. (Výborně! Potlesk.)

Ejhle vyznání víry, k němuž ten, jenž je vyřkl, celým svým politickým životem podal tolik krásných dokladů! Ve chvíli, ve které bylo pronášeno, bylo spolu bezděčnou předpovědí vlastních osudů. Neminulof od vyslovení jeho ani půl roku, a Mattušovi s Riegrem a jejich stranou, odtud stále řidnoucí, nastala nejtěžší ze všech zkoušek, které jim bylo podstoupiti k důkazu, že politik přesvědčený opravdu tak jedná, že se nerozpakuje svému přesvědčení obětovati popularitu i mandát. V úvodě k vydání svých »Řečí sněmovních« praví Mattuš: »Smím snad o sobě říci, aniž bych viněn byl

*) T. j. Bismarck.

z neskromnosti, že v posledním parlamentárním období strany té, jež pracovala nikoliv bez úspěchu o rozvoji českého národa, důvěrou náčelníka Dr. Fr. L. Riegra a důvěrou soudruhů často stavěn jsem byl v první řadu, abych v parlamentárním zápase hájil stanovisko strany. Úkol ten zejména vznesen na mne v hájení Vídeňských úmluv z r. 1890, a činnost má v českém sněmu v posledních letech mého parlamentárního působení (1890—1892) zabrána byla skoro výhradně čestným úkolem tím.« S plným zachováním direktivy, kterou krátce před tím jako povinnost politika a vlastence byl vytkl, s neoblomnou kázní, s obvyklou mírností, ale také ničím nezastrašenou přímostí hájil na dvě fronty pravý smysl Vídeňských úmluv a předlohy, jež na chvíli mohly platiti za dílo zhoubné, ale během nemnohých let se aspoň v některých kusech ukázaly prospěšnými tak, že by dnes z českých řad vzešel odpor, kdy by se měl vrátiti status quo ante; byly to předlohy o rozdělení zemské školní rady a zemědělské rady, rozdělení, jež má dnes, ku přání Čechů Moravských, svou obdobu též v Brně. Zde není místo rozebíratí pro a contra Vídeňských úmluv z r. 1890, známých »punktací«, jakkoli »pathos distance« ten úkol už víc a více usnadňuje. Starý vůdce, jemuž z podnětu jejich během debat sněmovních vrženo ve tvář z českých úst slovo »bídny zrádce«, deset let potom s královskými poctami pohřben na Vyšehradě. Nelpí tedy také dávno již kletba na těch, kteří s ním byli stejného přesvědčení. Když v prvních letech devadesátých řinčela okna bytu Riegrova od hromového provolávání hanby i — od kamení, pravil pisatel těchto řádků polo žertem, polo pravdou k plačící starší dceři Riegrově: »Nermuťte se příliš. To v životopise jeho dosud scházelo. Kdy by byl do posledního dechu zůstal hýčkaným miláčkem národa, zabodla by se záhy do jeho památky otázka pochyby, byli toho hodeni. Po nynějšku bude se časem ptáti, zasloužili si tohoto!« Ještě však než Rieger zemřel, slýchati bylo slovo o »českém Aristidu«. Těžce vždy nesl, že z předmětův úmluv Vídeňských v život vešly sice méně příznivé pro nás, ty nejpříznivější že nemohly více ve skutek býti uvedeny. Nejsou v něj uvedeny podnes.

I Mattuš, vida obecný neodolatelný odpor národa, v plném důsledku své povahy klidně ustoupil z života parlamentárního. Pozdější povolání do panské sněmovny přese všechny čestné úkoly, jež mu i zde připadají, znamenalo přece jen změnu působiště, kde nelze veskrz tak sloužit jako na působišti dřívějším.

Nedlouhá moje vlastní dráha sněmovnická svedla mne s muži, dnes

z valné části již zvěčnělymi, k nimž mne navždy poutá vzpomínka plná úcty. Různá byla míra jejich duchového věhlasu, různá jejich politická a společenská creda. V mé nejvřelejší upomínce stojí jako obrazy poctivé statečnosti v hlubokém, ryzím přesvědčení. Byzantinismus jest možný nahoru i dolů. Legitimistická vroucnost a dynastická oddanost nevylučuje pevné, z hlubin přesvědčení plynoucí slovo pravdy k držitelům moci i nejvyšší. Je to nejkrásnější výkvět konservatismu. Nejhlubší láska k lidu a největší zájem o jeho dobro nevylučuje, ba káže pevnost a statečnost pravdy, i když v dané chvíli jest nelibou. To patří k nejkrásnějším výkvětům demokratismu. Máme všecku příčinu pokládati to za štěstí, že nescházelo v dobách politického obrození národu našemu mužů takových. Počítám Mattuše z nich k nejlepším. Pokládám sobě za šťastný úděl života, že jsem mohl s nimi žít, od nich se učit, s nimi v mezích své slabé možnosti o stejné cíle pracovati. A naši mládeži bych rád vložil na srdce, aby se bez předsudku obírala stopami a doklady jejich působení a povah. Není možno, aby nevzala z toho užitek a mravní posilu, třeba ji odchylná hesla vedla v jiné směry.

Před deseti lety, v předvečer šedesátých narozenin Mattušových jsem se stručným rysem (v »Hlasu Národa«) pokusil naznačiti jeho povahu slovem: »jasný myslitel politický, neúnavný, hlučných úspěchů nehledající pracovník a ryzí povaha.« Vidím, že jsem ve chvatu publicistickém řekl vlastně málo. Ale ani dnes — kdy deset let minulo, číslo v jeseni života závažné, deset let u něho vyplněných velkou prací, o níž svědčí retrospektivná statistika Zemské banky i okolnostmi vymezená působnost v poslanecké sněmovně, prací ve vlastní straně a činnou i povzbuzující účastí v různých jiných polích našeho díla národního — nemohu jiného slova přání vysloviti, než jsem projevil tehdy: »Přejeme mu plné síly a svěžesti, aby mnohé mohl vykonat, co ve svém citu, nade vše zevní zdání hlubokém, pokládá za žádoucí a ve svém jasném rozumu za možné.«

V Praze dne 10. května 1906.

